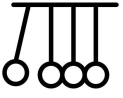

TURKEY'S UNHEARD VOICES

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni Çevreleyen Tartışmalar

LAW

Derin Sönmezalp

Özet

Soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi ciddi suçları ele almak ve nihayetinde sona erdirmek amacıyla kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), uluslararası adaletin temel taşlarından biri olarak tasarlanmıştır. Ancak kurulmasından bu yana, Mahkeme yargı yetkisi, algılanan tarafsızlıkları, etkinliği ve siyasi etkisiyle ilgili önemli tartışmalarla karşı karşıya kalmıştır. Eleştirmenler, Mahkeme'nin özellikle Afrika kıtasına odaklanarak belirli bölgeleri orantısız şekilde hedef aldığını, "güçlü" olarak nitelendirilen ülkelerin ise çoğu zaman hesap vermekten kaçtığını öne sürmektedir. Ayrıca devlet egemenliği ve UCM'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile olan ilişkisi hakkındaki devam eden tartışmalar, Mahkeme'nin meşruiyetini ve otoritesini sorgulatmaktadır. Bu makale, UCM'yi, çevresindeki tartışmaları ve Mahkeme'nin olası geleceğini incelemektedir.

Anahtar Terimlerin Tanımları

Roma Statüsü:

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran ve UCM için yönetim çerçevesini sağlayan uluslararası antlaşmadır.

Non bis in idem:

Latince'de kelime anlamıyla “aynı şey için iki kez değil” anlamına gelen bu hukuk doktrini, aynı nedene dayalı bir hukuki işlemin iki kez başlatılamayacağını ifade eder. UCM'nin Roma Statüsü, bu ilkenin değiştirilmiş bir versiyonunu kullanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK):

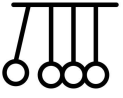
Birleşmiş Milletler'in altı ana organından biridir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla, yeni üyelerin Genel Kurul'a önerilmesiyle ve BM Anlaşması'ndaki değişikliklerin onaylanmasıyla sorumludur.

Soykırım:

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından; bir ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel grubu tümüyle ya da kısmen yok etme kastıyla, grup üyelerinin öldürülmesi, ciddi fiziksel ya da zihinsel zarar verilmesi, yaşam koşullarının fiziksel yıkımı amaçlayacak şekilde kasten kötüleştirilmesi, doğumların engellenmesi ya da çocukların zorla başka bir gruba aktarılması gibi eylemlerle işlenen suç olarak tanımlanır.

İnsanlığa karşı suçlar:

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından tanımlanan ve herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen ciddi suçlardır. Roma Statüsü, cinayet,

tecavüz, hapis, zorla kaybetme, köleleştirme, cinsel kölelik, işkence, apartheid ve sürgün dahil olmak üzere 15 tür insanlığa karşı suçları sıralar.

Savaş Suçları:

Savaş suçları, silahlı çatışmalar sırasında Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri olarak tanımlanır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) göre, bu suçlar arasında çocuk asker kullanımı; sivillerin veya savaş esirlerinin öldürülmesi ya da işkenceye uğraması; hastaneler, tarihi anıtlar ya da dini, eğitsel, sanatsal, bilimsel veya hayır amaçlı binalara yönelik kasıtlı saldırılar yer alır.

Saldırı Suçu:

Saldırı suçu, bir devletin başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı silahlı güç kullanması anlamına gelir.

Savcılık Ofisi (OTP):

OTP (İddia Makamı olarak da bilinir), Mahkeme'nin ana organlarından biridir. Suçlara ilişkin bilgi almak, soruşturma yürütmek ve Mahkemenin yargı yetkisi kapsamındaki en ciddi suçlarla itham edilen kişileri kovuşturmakla sorumludur. OTP, Taraf Devletler Asamblesi tarafından seçilen bağımsız bir yetkili olan Başsavcı tarafından yönetilir.

Savunma:

Savunma, sanığı temsil eden hukuk ekibinden oluşur. Sanığın yargı süreci boyunca haklarının tamamen korunmasını sağlamayı amaçlar. Savunma, İddia Makamı'nın sunduğu delillere karşı çıkar, karşı deliller sunar ve sanığın beraatini ya da cezasının hafifletilmesini savunur. Masumiyet karinesi gereği, bir kişi suçlu olduğu kanıtlanana kadar masum sayılır.

Mağdurların Hukuki Temsilcileri:

Mağdurların Hukuki Temsilcileri, yargılama sürecine katılan mağdurları temsil etmek üzere atanan avukatlardır. Mağdurlar, UCM nezdinde bireysel ya da toplu olarak görüş ve endişelerini ifade etme hakkına sahiptir. Bu temsilciler, ön duruşma, duruşma ve tazminat aşamalarında mağdurların çıkarlarının duyulmasını ve saygı görmesini sağlar, ancak İddia Makamı'nın rolünü üstlenmezler.

Taraf Devletler Asamblesi (ASP):

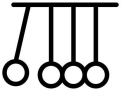
ASP, UCM'nin yönetim organıdır. Roma Statüsü'nü onaylayan veya statüye taraf olan tüm ülkelerden oluşur.

UCM Yargıcı:

UCM yargıcı, Taraf Devletler Asamblesi tarafından Mahkeme'nin yargı kürsüsünde görev yapmak üzere seçilen bağımsız ve tarafsız bir yetkilidir. Yargıçlar, yargılamaların adil ve Roma Statüsü'ne uygun şekilde yürütülmesini sağlar.

Tutuklama Emri:

UCM'de bir tutuklama emri, Ön Yargılama Dairesi tarafından verilen ve Mahkeme'nin yargı

yetkisine giren suçları (soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ya da saldırı suçu) işlediğinden şüphelenilen bir kişinin tutuklanması ve gözaltına alınmasına izin veren resmi bir karardır. Yargıçlar, kişinin suç işlediğine dair makul gerekçeler olduğuna ve tutuklamanın gerekli olduğuna kanaat getirirse bu emir verilir

Mahkemeye Çağrı (Summons to Appear):

Mahkemeye çağrı, tutuklama emrine kıyasla daha az zorlayıcı bir alternatiftir. Belirli bir tarih ve saatte Mahkeme huzuruna gönüllü olarak çıkması istenen şüpheliye yönelik resmi bir mahkeme emridir. Yargıçlar, kişinin zorla tutuklamaya gerek kalmadan bu emre uyacağına inandıklarında mahkemeye çağrı çıkarılır.

Hüküm (Verdict):

Hüküm, bir davanın sonunda yargıçlar tarafından verilen resmi karardır. Sanığın kendisine yöneltilen suçlamalardan suçlu ya da suçsuz olduğuna karar verir.

Temyiz Dairesi (Appeals Chamber):

Temyiz Dairesi, UCM içinde temyiz başvurularını karara bağlamaktan sorumlu ayrı bir yargıçlar kuruludur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Hakkında

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), insanlığa karşı suçlar, soykırım, savaş suçları ve saldırı suçu gibi ciddi suçlarla ilgilenen kalıcı bir uluslararası mahkemedir. 1 Temmuz 2002'de kurulmuş, 11 Mart 2003'te yürürlüğe girmiştir. Mahkemenin kurucu belgesi Roma Statüsü'dür. Bugüne kadar 124 ülke UCM'ye taraf olmuştur.

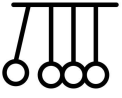
UCM yargılamalarında, “non bis in idem” ilkesi uygulanır; yani, bir fail kendi vatandaşı olduğu ülke tarafından yargılanmışsa, aynı fiil nedeniyle UCM tarafından tekrar yargılanamaz.

Mahkeme yalnızca 1 Temmuz 2002 tarihinden sonra işlenen suçlar üzerinde yargı yetkisine sahiptir — bu tarih Roma Statüsü'nün yürürlüğe girdiği gündür.

UCM, ulusal ceza adalet sistemlerinin yerini almak değil, onları tamamlamak amacıyla kurulmuştur; yalnızca devletlerin ciddi suçları yargılamaya istekli olmadığı veya gerçekten yetersiz kaldığı durumlarda devreye girer.

UCM, tutuklamalar, şüphelilerin Lahey'deki UCM gözaltı merkezine transferi, mal

varlığına el koyma ve cezaların infazı gibi hayati işlevlerde dünya genelindeki ülkelerin iş birliğine büyük ölçüde bağımlıdır.

UCM, Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşu değildir; ancak BM ile bir iş birliği anlaşması vardır. UCM'nin yargı yetkisinin dışında kalan durumlarda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), konuyu Mahkeme'ye sevk ederek Mahkeme'ye yetki verebilir. Bu durum Darfur (Sudan) ve Libya vakalarında gerçekleşmiştir.

UCM yalnızca bireyleri yargılayabilir ve yalnızca taraf devletlerin sınırları içinde işlenen ya da taraf bir devletin vatandaşı tarafından işlenen suçlar üzerinde yetkilidir.

Mahkemenin Roma Statüsü, yukarıda belirtilen dört ana suç üzerinde yargı yetkisi tanımlar: soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu.

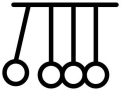
Roma Statüsü Sistemi

Roma Statüsü, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) bünyesinde üç ayrı organ kurmuştur: Taraf Devletler Meclisi, dört organdan oluşan UCM'nin kendisi ve Mağdurlar İçin Güven Fonu. Taraf Devletler Meclisi, Mahkeme'ye yönetsel denetim sağlamak için Taraf Devletlerin temsilcilerinin bir araya geldiği bir organdır. Görevleri arasında hâkimleri ve Savcıyı seçmek ve UCM bütçesini onaylamak yer alır. UCM; Başkanlık, Yargı Daireleri, Savcılık Ofisi (OTP) ve Kayıt Dairesi olmak üzere dört organdan oluşur. Başkanlık, Devletlerle dış ilişkileri yürütür, yargı görevlerini (hâkim, dava ve durum atamaları gibi) koordine eder ve Kayıt Dairesi'nin idari çalışmalarını denetler. Yargı Daireleri, Ön İnceleme, Duruşma ve Temyiz olmak üzere üç daireye ayrılmış toplam 18 hâkimden oluşur. Bu hâkimler yargı süreçlerini yürütürler. Kayıt Dairesi, güvenlik, tercüme, iletişim çalışmaları ve savunma ekipleri ile mağdur avukatlarına destek gibi yargı dışı görevleri yerine getirir. Son olarak, Mağdurlar İçin Güven Fonu, Mahkeme yetkisi dâhilinde işlenen suçların mağdurlarına yardım, destek ve tazminat sağlar.

UCM'nin Hukuki Süreci

Mahkemenin yetki alanına girebilecek bir suç işlendiğinde, UCM'de hukuki süreç ön incelemelerle başlatılır. Bu aşamada Savcılık Ofisi; suçların UCM yetkisine girip girmediğini, yeterli delil olup olmadığını, ilgili ülkede ulusal düzeyde samimi bir yargılama yapıp yapılmadığını ve soruşturmanın adalet ve mağdurların yararına olup olmayacağını değerlendirir. Bu kriterler karşılanmazsa, Mahkeme soruşturmaya devam edemez.

Ön incelemelerin ardından deliller toplanır ve bir şüpheli belirlenirse Mahkeme “soruşturma” aşamasına geçer. Bu aşamada Savcılık, UCM hâkimlerinden bir tutuklama emri

veya mahkemeye çağrı belgesi çıkarmalarını talep eder. Gerekli şartlar sağlanmazsa, Savcılık yeni delillerle suçlamaların onaylanmasını tekrar isteyebilir.

Sonrasında Mahkeme “ön duruşma aşaması”na geçer. Burada üç ön duruşma hâkimi, şüphelinin kimliğini ve suçlamaları anladığını teyit eder. Savcılık, Savunma ve Mağdur Temsilcilerinin dinlenmesinin ardından hâkimler, davanın yargılamaya taşınmasına yetecek delil olup olmadığına genellikle 60 gün içinde karar verir. Şüpheli tutuklanmamışsa veya mahkemeye çıkmamışsa, yargılamalar başlayamaz ancak hukuki başvurular yapılabilir.

Yargılama aşamasında, üç Duruşma Hâkimi huzurunda, Savcılık şüphelinin suçluluğunu makul şüphenin ötesinde kanıtlamak zorundadır. Tüm deliller dikkatle değerlendirilerek bir hüküm verilir. Sanık suçlu bulunursa 30 yıla kadar hapis ya da istisnai durumlarda müebbet hapis cezası verilebilir. Hâkimler ayrıca mağdurlar için tazminat kararı verebilir. Deliller mahkûmiyeti desteklemiyorsa, dava kapanır ve sanık serbest bırakılır. Suçsuzluk kararları da Savcılık veya Savunma tarafından temyize götürülebilir.

Temyiz aşamasında, Savcılık ve Savunma, hüküm ve ceza hakkında temyize başvurabilir. Mağdurlar ve mahkûm edilen kişi de tazminat kararlarını temyize götürebilir. Temyiz Dairesi'nde, ilk kararı vermemiş beş farklı hâkim bulunur. Temyiz Dairesi verilen kararı onaylayabilir, değiştirebilir veya bozabilir. Gerektiğinde davayı yeniden yargılama için Duruşma Dairesi'ne gönderebilir.

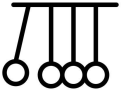
UCM tarafından verilen cezalar, Mahkeme kararlarını uygulamayı kabul eden devletlerde infaz edilir. Temyiz sonucunda suçluluk kararı onaylanmazsa, mahkûm serbest bırakılır.

Yargılamanın her aşamasında, şüpheliye tamamen anlayabileceği bir dilde bilgi verilme hakkı tanınır. Bu nedenle UCM süreçleri birden fazla dilde yürütülür ve tercümanlar destek sağlar.

UCM Etrafındaki Tartışmalar

UCM yıllardır insani sorunları ve suçları çözmek için kurulmuş olsa da, son yıllarda Mahkeme'nin beklentileri karşılamadığı görülmektedir. Bu durum, toplum içinde artan soru işaretleri ve endişelerden anlaşılabilir.

Kurulduğundan bu yana UCM, meşruiyeti, etkinliği ve tarafsızlığı konusunda ciddi eleştiriler almıştır. Bu eleştirilerin başında, Mahkeme'nin Afrika ülkelerine yoğunlaşması gelmektedir. Bu durum sadece eleştirileri değil, Roma Statüsü'nden çekilmeleri de beraberinde getirmiştir. Mevcut 13 soruşturmanın 10'u Afrika ülkeleriyle ilgilidir. Bu ülkelerin liderleri, Mahkeme'nin kendilerine orantısız baskı yaptığını savunmuştur. Örneğin, 2017 yılında Roma Statüsü'nden çekilen Burundi, UCM'yi Batı'nın siyasi aracı olarak

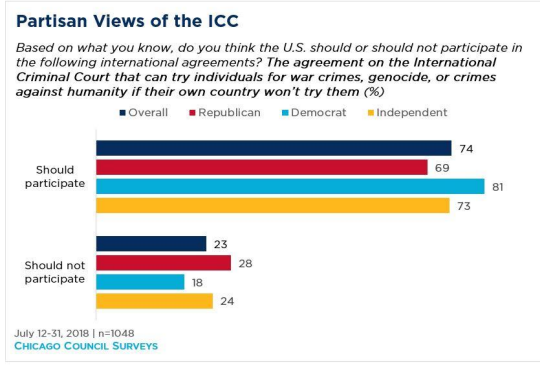

nitelendirmiştir. Güney Afrika ve Gambiya da benzer şekilde UCM'den ayrılmak istemiştir. Bu durum, UCM'nin tarafsızlık ve evrensellik ilkelerine karşı geldiğini gösterir.

Bir diğer tartışılmalı konu ise UCM'nin yetki alanını başlatan sevk prosedürleridir. Özellikle BM Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından yapılan sevkler, meşruiyet tartışmalarını tetiklemiştir. Çünkü Konsey'in beş daimi üyesinden üçü (Rusya, Çin ve ABD) Roma Statüsü'ne taraf değildir. Ancak bu ülkeler veto hakkına sahiptir ve UCM'nin hangi durumları soruşturabileceğine karar verme gücüne sahiptir.

Ayrıca, bazı devletlerin kendi ülkelerindeki muhalifleri bastırmak için UCM'ye başvurduğu iddia edilmiştir. Özellikle Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Uganda ve Orta

Afrika Cumhuriyeti'ndeki soruşturmalar, devletlerin muhalif grupları suçlayarak UCM'yi kendi çıkarları için kullanabileceği endişelerini doğurmuştur.

UCM'nin adalet sağlama misyonunu sekteye uğratan bir diğer sorun ise süreçlerin yavaşlığıdır. Bir soruşturma yıllarca hatta on yıllarca sürebilmektedir. Örneğin, Uganda'daki süreç 2004'te başlamış ve 2023 sonlarında

sonuçlanabilmiştir. Bu tür gecikmeler, hem mağdurlar hem de şüpheliler için adaletin gecikmesi anlamına gelir. 13 soruşturma ve 10 ön incelemeye rağmen UCM'nin sadece 900 çalışını olması, bu durumu daha da zorlaştırmaktadır.

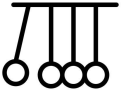
Ayrıca, UCM'nin şüphelilerin yakalanması ve teslim edilmesi gibi konularda devletlerin iş birliğine bağımlı olması, Mahkeme'nin etkinliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir.

UCM'nin Geleceği

Yukarıda bahsedildiği gibi, UCM'nin meşruiyeti, etkinliği ve tarafsızlığına ilişkin sorunlar, Mahkeme'nin uluslararası suçlara müdahale kapasitesini zayıflatmaktadır. Güçlü bir itibar olmadan UCM kararlarının etkisi azalmaktadır.

UCM'nin daha etkin hale gelebilmesi için yapısal ve işlevsel olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Mahkeme, devletlerle daha güçlü bir iş birliği kurmalı ve hem hükümet dışı hem de hükümetler arası kuruluşlarla daha yakın çalışmalıdır. Bu sayede, ulusal yargı sistemlerinin insan hakları ihlallerini ele almasına destek olunabilir.

Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan ABD, Çin ve Rusya, Roma Statüsü'nü imzalamalı ve UCM'ye taraf olmalıdır.

Afrika ÷lkelerine yönelik önyargı eleştirilerini azaltmak için UCM, tamamlayıcılık ilkesini daha güçlü uygulamalı ve ulusal adalet sistemlerine katkı sağlamalıdır. Bu sayede ÷lkeler kendi suçlularını kendileri yargılayabilir, böylece UCM'ye duyulan ihtiyaç azalır.

Sonuç

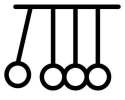
UCM; soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçu gibi ciddi suçları ele almak üzere kurulmuş uluslararası bir mahkemedir. Ulusal yargı sistemleri yetersiz kaldığında bireyleri sorumlu tutmakla görevlidir. Ancak, Mahkeme tarafsızlık, etkinlik ve meşruiyet konularında ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. 13 soruşturmanın 10'unun Afrika'yı kapsamaması, Mahkeme'nin tarafı olduğuna dair şüpheleri artırmaktadır.

Ayrıca, Roma Statüsü'ne taraf olmayan BMGK daimi üyelerinin UCM üzerinde etkisi olması ve bazı devletlerin kendi çıkarları için UCM'ye başvurmaları da ciddi tartışmalara neden olmaktadır. UCM'nin soruşturmaları yavaş ilerlemesi de adaletin sağlamadığı algısını güçlendirmektedir.

Tüm bu zorluklar, UCM'nin gerçek anlamda uluslararası adalet sağlaması için reform ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır.

Bibliography

1. https://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_Ceza_Mahkemesi
2. <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works>
3. <https://www.icc-cpi.int/publications/core-legal-texts/rome-statute-international-criminal-court#:~:text=Core%20Legal%20Text,governing%20framework%20for%20the%20Court.>
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Non_bis_in_idem#:~:text=Non%20bis%20in%20idem%20
5. https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council#cite_note-6
6. <https://www.culawreview.org/roundtable-1/roundtable-discussion-the-promises-and-problems-of-the-international-criminal-court>
7. <https://www.icc-cpi.int/situations-under-investigations>
8. <https://www.coalitionfortheicc.org/country/burundi>
9. <https://www.icc-cpi.int/situations-under-investigations>
10. <https://www.icc-cpi.int/uganda>

TURKEY'S UNHEARD VOICES